

**XATSHUNOSLIK EKSPERTIZASINING MURAKKABLIGI VA
DOLZARBLIGI HAMDA YUZAGA KELAYOTGAN KAMCHILIKLAR**

*Ekspert-kriminalistika faoliyati kafedrası boshlig'i o'rinbosari,
y.f.b.f.d. (PhD), kapitan*

F.B.Sobirov

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 329-guruh kursanti

Muzaffarov Shoxjaxon Muzaffar o'g'li

Annatatsiya: Ushbu maqolada xatshunoslik ekspertizasining murakkablik va dolzarbligi haqida hamda hozirgi kundagi xatshunoslik ekspertizasining ahamiyatli jihatlari haqida ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar; Xatshunoslik ekspertizasi , tarixiy hujjatlar, yozilish uslubi , shaxsiy xatlar, soxta hujjatlar, qadimiy qo'lyozmalar, hujjatning yaxliligi , yozuv uslubi, Vizual, mikroskopik va kimyoviy tahlil usullari , Qog'oz, siyoh va yozuv uslublari.

Аннотация: В статье представлена информация о сложности и актуальности почерковедческой экспертизы, а также о важных аспектах почерковедческой экспертизы на сегодняшний день.

Ключевые слова; письменная экспертиза , исторические документы, стиль письма , личные письма, поддельные документы, древние рукописи, целостность документа , стиль письма, визуальные, микроскопические и химические методы анализа , бумага, чернила и стили письма.

Annotasion: This article provides information about the complexity and relevance of handwriting examination, as well as important aspects of handwriting examination today.

Keywords; correspondence examination, historical documents , writing style, personal letters, false documents, ancient manuscripts , document integrity, writing style, methods of visual , microscopic and chemical analysis, methods of paper, ink and writing.

KIRISH

Xatshunoslik ekspertizasi - bu hujjatlarning haqiqiyligini, uning kelib chiqishi, tuzilishi va boshqa xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan ilmiy va amaliy tadqiqotlar majmuidir. Ushbu ekspertiza turi tarixiy hujjatlar, ilmiy asarlar, shaxsiy xatlar va boshqa yozma materiallarni tahlil qilishda muhim rol o'ynaydi. Xatshunoslik ekspertizasining murakkabligi va dolzarbligi zamonaviy jamiyatda, huquqiy, ilmiy va tarixiy tadqiqotlarda o'z aksini topadi. Ushbu maqolada xatshunoslik ekspertizasining qanday qilib murakkab va dolzarb ekanligi ko'rib chiqiladi.

Murakkablik jihatlari: Xatshunoslik ekspertizasining murakkabligi hujjatlarning turli xilligi bilan bog'liq. Tarixiy hujjatlar, arxiv materiallari, shaxsiy xatlar, noto'g'ri yozilgan

20-May, 2025-yil

matnlar va boshqa yozma materiallar turli xil xususiyatlarga ega. Har bir hujjat turi o'ziga xos tahlil usullarini talab qiladi, bu esa ekspertizani murakkablashtiradi. Ko'pincha hujjatlar tahrir qilinadi yoki qayta yoziladi, bu esa ularning haqiqiylikni aniqlashni qiyinlashtiradi. Qayta yozilgan yoki tahrirlangan matnlar aslida qanday bo'lganligini aniqlash uchun tajribali ekspertlarning bilim va tajribasi kerak bo'ladi. : Zamonaviy texnologiyalar xatshunoslik ekspertizasini yangi muammolar bilan to'ldirdi. Masalan, raqamli hujjatlarni tahlil qilish uchun maxsus dasturlar va texnologiyalar zarur. Ushbu texnologiyalarni to'g'ri qo'llash va ma'lumotlarni tahlil qilish murakkablikni oshiradi. : Hujjatlarning tili, yozilish uslubi va madaniy kontekstini tushunish ham muhim ahamiyatga ega. Har bir madaniyat va davr o'ziga xos yozish uslubiga ega bo'lishi mumkin, bu esa xatshunoslik ekspertizasini yanada murakkab qiladi.

Dolzarbligi: Xatshunoslik ekspertizasi ko'pincha huquqiy ishlar doirasida qo'llaniladi. Misol uchun, soxta hujjatlarni aniqlash, sudda dalil sifatida foydalaniladigan materiallarni tekshirish kabi vazifalar ekspertizaga qo'yiladi. Bu holatlar xatshunoslik ekspertizasining dolzarbligini oshiradi, chunki noto'g'ri yoki soxta hujjatlar ko'plab muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Tarixiy hujjatlarni tahlil qilish orqali tarixiy voqealarni aniqlash va tushunish mumkin. Tarixiy hujjatlarning haqiqiylik va ularning mazmuni tarixiy tadqiqotlar uchun muhimdir. Bu holat xatshunoslik ekspertizasining dolzarbligini ta'kidlaydi. : Ilmiy tadqiqotlarda ishlatiladigan hujjatlar va asarlar orasida autentik bo'lmagan yoki soxta : Madaniy meros, tarixiy hujjatlar va qadimiy qo'lyozmalarni saqlash va tahlil qilish madaniyatning saqlanishi va rivojlanishi uchun muhimdir. Xatshunoslik ekspertizasi bu jarayonlarda muhim rol o'ynaydi, chunki u hujjatlarning haqiqiylikni va yaxlitligini ta'minlashga yordam beradi.

Xatshunoslik ekspertizasi murakkab va dolzarb soha bo'lib, u hujjatlarning haqiqiylikni aniqlash, tarixiy va ilmiy tadqiqotlarda aniqlik kiritish, huquqiy ishlarni qo'llab-quvvatlash va madaniy merosni saqlashda muhim rol o'ynaydi. Bu sohada ishlash uchun yuqori malakali ekspertlar, texnologik vositalar va chuqur bilim talab etiladi. Xatshunoslik ekspertizasining dolzarbligi va murakkabligi zamonaviy jamiyatda uning ahamiyatini yanada oshiradi va bu sohadagi tadqiqotlar va amaliy ishlarni davom ettirish zarurligini ko'rsatadi.

Xatshunoslik ekspertizasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Hujjatning Haqiqiylikni Aniqlash: Hujjatning asl nusxasi ekanligini va soxta yoki tahrirlangan emasligini aniqlash. Bunga yozuv uslubi, qog'oz tahlili va boshqa texnik usullar yordamida erishiladi.

2. Yozuv Usulini Tahlil Qilish: Yozuv uslubining tarixiy va madaniy kontekstini tushunish. Yozuv uslubi va til xususiyatlari hujjatning yozilgan davri va muallifi haqida ma'lumot beradi.

3. Qog'oz va Matbaa Materiallarini Tahlil Qilish: Hujjatning qog'ozi, siyohi va boshqa fizik xususiyatlarini tahlil qilish orqali uning haqiqiylikni aniqlash. Bu jarayonlarda maxsus texnologiyalar va usullar qo'llaniladi.

20-May, 2025-yil

4. Hujjatlarning Tahrirlanganligi va Qayta Yozilganligini Aniqlash: Tahrirlangan yoki qayta yozilgan hujjatlarning asl holatini tiklash va ularni tahlil qilish.

Xatshunoslik ekspertizasida yuzaga kelayotgan kamchiliklar

Xatshunoslik ekspertisasi hujjatlarning haqiqiyligini, yozuv uslubini, va boshqa fizik va tarixiy xususiyatlarini tahlil qilishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, ushbu sohada bir qator kamchiliklar va muammolar mavjud bo'lib, ular ekspertizaning aniqligiga va ishonchliligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Quyida xatshunoslik ekspertizasida yuzaga kelayotgan asosiy kamchiliklar ko'rib chiqiladi:

1. Texnologik cheklovlar

- Eskirgan texnologiyalar: Ko'plab xatshunoslik markazlari eski texnologiyalardan foydalanishda davom etmoqda, bu esa na'munalarni aniqlik bilan olish va tahlil qilishda cheklovlarga olib keladi.

- Maxsus vositalarning yetishmasligi: Yangi texnologiyalar va maxsus vositalarning mavjud emasligi, masalan, yuqori aniqlikdagi mikroskoplar, lazer skanerlari yoki kimyoviy analiz vositalari, na'munalarni to'g'ri olish va tahlil qilishda muammolar tug'diradi.

2. Ehtiyotkorlik va saqlash muammolari

- Hujjatlarning jismoniy buzilishi: Na'munalarni olish jarayonida hujjatlarning jismoniy buzilishi yoki shikastlanishi, ayniqsa qadimiy yoki nozik hujjatlar bilan ishlashda muammo bo'lishi mumkin.

- Hujjatlarning noto'g'ri saqlanishi: Hujjatlarni saqlashda noto'g'ri sharoitlar (namlik, yuqori harorat va h.k.) hujjatlarning holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi va ularning tadqiqot qiymatini kamaytirishi mumkin.

3. Noaniqlik va xatoliklar

- Namunalarni olishdagi noaniqlik: Hujjatlardan namunalarni olishda ko'plab noaniqliklar yuzaga kelishi mumkin, masalan, qog'ozning to'g'ri qismini tanlamaslik yoki noto'g'ri usuldan foydalanish.

- Analizdagi xatoliklar: Na'munalarning tahlili paytida xatoliklar yoki noto'g'ri natijalar olish, masalan, mikroskopiya yoki kimyoviy tahlilda xatoliklar.

4. Mutaxassislik va malaka

- Tajribali mutaxassislarning yetishmasligi: Xatshunoslik ekspertizasida yetarli malakali va tajribali mutaxassislarning mavjud emasligi, bu esa na'munalar olish va tahlil qilish sifatini pasaytirishi mumkin.

- Ta'lim va treningning etishmasligi: Xatshunoslik ekspertisasi sohasida mutaxassislarni tayyorlash va ularni yangi usul va texnologiyalar bilan tanishtirishning etishmasligi.

5. Standartlar va ko'rsatmalarning etishmasligi

- Standartlarning yetishmasligi: Na'munalar olish bo'yicha aniq va universal standartlarning yo'qligi, bu esa turli xatshunoslik markazlari orasida farqlar va muammolarni keltirib chiqaradi.

- Ko'rsatmalarning noaniqligi: Na'munalarni olish va tahlil qilish bo'yicha ko'rsatmalar va tavsiyalarning noaniqligi yoki yetarli darajada aniq emasligi.

6. Ma'lumotlarni boshqarish

- Raqamli saqlash va tahlil muammolari: Na`munalarni raqamli formatda saqlash va tahlil qilish uchun zarur bo'lgan texnologik vositalarning yetishmasligi yoki noto'g'ri ishlatilishi.

- Ma'lumotlarning xavfsizligi: Na`munalar va ularning tahlil natijalarini saqlash va himoya qilishdagi muammolar, ma'lumotlarning yo'qolishi yoki o'g'irlanishi xavfi.

7. Huquqiy va etik muammolar

- Huquqiy muammolar: Hujjatlardan na`munalarni olishda huquqiy cheklovlar yoki ruxsatnomalar bilan bog'liq muammolar. Ba'zi holatlarda, hujjatlarning tahlil qilish uchun ruxsatnoma olishda qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin.

- Etik masalalar: Na`munalarni olish va tahlil qilishda etik qoidalar va me'yorlarga rioya etmaslik. Masalan, hujjatlarning buzilishi yoki ular bilan ishlashda ehtiyotsizlik.

XULOSA: Xatshunoslik ekspertizasida yuzaga kelayotgan kamchiliklar na`munalarning sifatini va tahlilning aniqligini ta'sir qilishi mumkin. Texnologik cheklovlar, ehtiyotkorlik va saqlash muammolari, noaniqlik va xatoliklar, mutaxassislik va malaka, standartlar va ko'rsatmalarning yetishmasligi, ma'lumotlarni boshqarish muammolari va huquqiy etik masalalar xatshunoslik ekspertisasi sohasida e'tibor qaratilishi zarur bo'lgan muammolardir. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish uchun texnologiyalarni yangilash, standartlarni ishlab chiqish, mutaxassislarni tayyorlash va ehtiyotkorlik choralarini kuchaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1) Xatshunoslik ekspertisasi ma'ruzalar kursi (mas'ul moharrir yuridik fanlar nomzodi, dotsent T.B.Mamatqulov);
- 2) Kriminalistika darslik.

INTERNET SAYTLARI:

- 1) <http://akadmvd.uz> (O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi)
- 2) [http:// www.academy.uz](http://www.academy.uz) (O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi)